

Олена Пантеліївна ПАВЛЕНКО

доктор економічних наук,
доцент, Одеський державний екологічний університет
ORCID: 0000-0002-5493-5798

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ДЕТЕРМІНАНТ-ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Павленко О. П. Методичні підходи до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 3. С. 235 – 242.

Анотація

Вступ. У процесі дослідження теоретичних підходів до публічного управління було виявлено недосконалість методичних підходів до оцінювання розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління. Оцінювання результативності й ефективності публічного управління територій за сучасних умов є досить актуальним. Оцінювання дозволить спрогнозувати еталонні значення показників, відповідно до яких здійснюватиметься аналіз основних відхилень в управлінні. Тому дослідження сучасних методичних підходів до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління набуває важливого значення.

Метою статті є дослідження методичних підходів до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління.

Результати. Розкрито методичні підходи до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління. Визначено, що детермінанти розвитку поділяють на глобальні, національні, регіональні, локальні, макроекономічні, галузеві, корпоративні та індивідуальні. Доведено, що існує необхідність в об'єднанні макроекономічних детермінант із національними та регіональними - із локальними. Здійснено відповідну модифікацію детермінант-факторів розвитку. Урахування зазначених детермінант-факторів при оцінюванні ефективності публічного управління необхідно брати до уваги, адже це дозволить сформувану збалансовану політику регіонального розвитку та забезпечити її ефективну імплементацію. Наведена матриця дозволяє використати складові та типи інновацій для розвитку публічного управління в Україні. До складових інновацій у системі розвитку публічного управління відносять: інституційно-структурні, правові, інноваційно-технологічні, науково-інтелектуальні. Складові інноваційного управління повинні обов'язково сформуватися на організаційних та концептуальних засадах.

Висновки. Доведено, що найбільш ефективним є використання цільового підходу для оцінювання ефективності публічного управління. Розкрито аспекти комплексної оцінки ефективності діяльності органів публічної влади, що поділяються на цільовий і функціональний. Цільовий підхід використовують для оцінювання виконання державних стратегій, програм і планів. Функціональний підхід використовується для оцінювання ступеня виконання функцій управління, покладених на органи публічної влади. Наведено основні практичні моделі оцінювання публічного управління. Проведені дослідження показали недосконалість методичних підходів до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління.

Ключові слова: методичні підходи, детермінант-фактор, розвиток, регіони, публічне управління, децентралізація.

Olena PAVLENKO

Doctor of Economics, Associate Professor, Odessa State Ecological University
ORCID: 0000-0002-5493-5798

METHODICAL APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF DETERMINANT FACTORS OF REGIONAL DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION OF PUBLIC GOVERNANCE

Pavlenko O. Methodical approaches to the assessment of determinant factors of regional development in the conditions of decentralization of public governance. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2021. Volume 6. № 3, pp. 235 – 242.

Abstract

Introduction. In the process of research of theoretical approaches to public administration, the imperfection of methodological approaches to assessing the development of the region in the context of decentralization of public administration is noted. Evaluation of the effectiveness and efficiency of public management of the territory in modern conditions is quite relevant. The assessment will allow to predict the reference values of indicators, according to which the analysis of the main management will be carried out. Therefore, the study of modern methodological approaches to assessing the determinants of factors in the development of the region in the context of decentralization of public administration is important.

The purpose of the article is to study the methodological approaches to assessing the determinants of factors in the development of the region in terms of decentralization of public administration.

Results. Methodical approaches to the assessment of determinants of regional development in the conditions of decentralization of public administration are revealed. It is determined that the determinants of development are divided into global, national, regional, local, macroeconomic, sectoral, corporate and individual. It is determined that there is an economy in combined macros with national and regional with local. An appropriate modification of the determinant-factor of development has been made. Taking these determinants into account when assessing the effectiveness of public administration must be taken into account, as it allows to form a balanced regional development policy and ensure its effective implementation. The given matrix allows to use components and types of innovations for development of public administration in Ukraine. The components of innovation in the system of public administration include: institutional-structural, legal, innovation-technological, scientific-intellectual. The components of innovation management must be formed in organizational and conceptual institutions.

Conclusions. It has been proven that the most effective is a targeted approach to assessing the effectiveness of public administration. The aspect of comprehensive assessment of the effectiveness of public authorities, divided into targeted and functional, is revealed. The targeted approach offers to assess the implementation of government strategies, programs and plans. The functional approach is used to assess the degree of performance of the assigned management functions of a public authority. The main practical models of evaluation of public administration are presented. The conducted researches have shown imperfection of methodical approaches to estimation of determinants-factors of development of region in the conditions of decentralization of public management.

Keywords: methodological approaches, determinant factor, development, regions, public administration, decentralization.

JEL classification: M10; M13; R00; R58

Вступ

У процесі дослідження теоретичних підходів до публічного управління було виявлено недосконалість методичних підходів до оцінювання розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління. Оцінювання результативності й ефективності публічного управління територій за сучасних умов є досить актуальним. Оцінювання дозволить спрогнозувати еталонні значення показників, відповідно до яких здійснюватиметься аналіз основних відхилень в управлінні. Тому дослідження сучасних методичних підходів до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління набуває важливого значення.

Питання формування факторів розвитку регіону попередньо досліджували відомі учені, зокрема: О. Вольська, М. Деркач, І. Іртищева, І. Крамаренко, Р. Сивак, М. Стегней, Н. Стукало, Т. Стройко, Н. Хвищун, Н. Тройська та ін. Однак, в умовах децентралізації публічного управління, постає питання дослідження методичних підходів до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіонів України.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження методичних підходів до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління.

Виклад основного матеріалу

Як зазначає О. Вольська, «показники ефективності публічного управління формуються на основі стратегічних цілей суб'єкта правління – політичному курсі, концепціях, політичних установках і нормах системи управління, системи суб'єктивних цінностей, виражених в ідеології суспільно-державного ладу, за якими стоять загальні національно-державні інтереси. Нормативна база системи управління, цілі, цінності, концепції, принципи державного управління, нарешті, суспільні потреби й інтереси – усі ці елементи критеріїв ефективності державного управління є змінними під впливом політичного режиму й конкретного середовища, зумовленими суспільно-державним ладом, у якому існує певне політичне співтовариство. В сукупності вони являють собою механізм реагування поведінки держави як співтовариства людей на зміни зовнішнього середовища і його внутрішнього стану, систему контролю над зовнішніми і внутрішніми процесами змін» [1, с. 170].

Погоджуємося з думкою автора й дотримуємося того, що оцінити результати діяльності органів публічної влади досить складно за рахунок постійних змін основних критеріїв ефективності. Більшість критеріїв мають якісні показники, що унеможливує формування еталонних значень. З огляду на складність і багатогранність даного питання, пропонуємо спочатку згрупувати методичні підходи ефективності публічного управління, визначити аспекти комплексної оцінки ефективності діяльності органів влади. Розкриття поставлених завдань дозволить нам сформулювати теоретико-цільовий підхід до оцінювання системи публічного управління на підставі глибокого моніторингу й аналізу ефективності індикаторів.

Теоретико-методичні дослідження підтвердили [2-4], що публічне управління розглядають із різних підходів. Основні методичні підходи ефективності публічного управління наведено на рис. 1.

Досліджуючи алгоритм стратегування, нами було визначено, що найкращим підходом до дослідження є процесний. Однак, якщо йдеться про публічне управління, необхідно також звернути увагу на функціональний і суб'єктно-об'єктний підходи. Публічне управління здійснює ряд функцій, однак взаємозв'язок із зовнішнім середовищем, постійна взаємодія між суб'єктом та об'єктом визначає недосконалість даного підходу. На нашу думку, в сучасних трансформаційних процесах найкраще обрати процесний підхід до публічного управління, що дозволяє врахувати змістовність функціонального та суб'єктно-об'єктного підходів на засадах синергії.

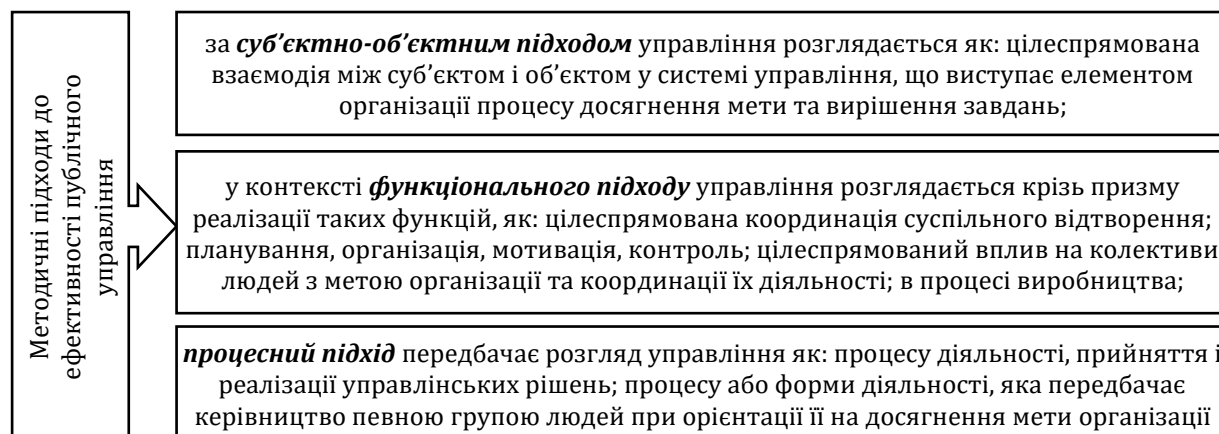

Рис. 1. Методичні підходи до ефективності публічного управління
Джерело: систематизовано автором на основі [2-4].

Для оцінювання ефективності публічного управління та його впливу на регіональний розвиток, необхідно дослідити основні сформовані теорії. В Економічній енциклопедії зазначається, що «досліджуючи особливості територіально-адміністративного устрою держави, особливості соціально-економічного функціонування окремих територій, формування державної політики у цій сфері, науковці спираються на теорії регіонального розвитку, зокрема, посткейнсіанську теорію, неокласичний регіональний підхід, теорію незбалансованого розвитку, суспільні теорії регіоналізму, технологічні теорії» [5, с. 164].

Процеси глобалізації та інтеграції призвели до еволюції використання теорій регіонального розвитку. Однак говорити про те, що різні країни використовують ту чи іншу теорію регіонального розвитку, сьогодні неможливо. Індивідуальні соціально-економічні, фінансові, політичні, демографічні, регіональні особливості формують власні теорії розвитку з інтегруванням і використанням вищенаведених постулатів. Фактично формується нова парадигма теорії регіонального розвитку.

У процесі оцінювання ефективності регіонального публічного управління необхідно визначити основні детермінант-фактори, що формують основу для індикаторів моніторингу та оцінки. Стукало Н. В. та Деркач М. І. зазначають, що «за сучасних умов регіональний розвиток перебуває під впливом детермінантів різного рівня: з одного боку, глобальних, національних, регіональних, локальних, а з іншого – макроекономічних, галузевих, корпоративних, індивідуальних. Ці детермінанти здійснюють потужний вплив на розвиток регіонів та унеможливають формування ефективної регіональної політики без їх урахування» [5]. Тобто, фактично детермінант-фактори розвитку необхідно поділити на зовнішні (вплив зовнішнього середовища) та внутрішні (особливості кожної країни). Рівень впливу детермінант-факторів на розвиток кожної країни та окремої території залежить від вагомості їх значень. У цілому детермінант-фактори визначають стратегію розвитку, формуючи відповідні механізми та інструменти реалізації.

З позиції докторів економічних наук Стукало Н. В. та Деркач М. І. [5] видно, що вони поділяють детермінанти розвитку на глобальні, національні, регіональні, локальні, макроекономічні, галузеві, корпоративні та індивідуальні. На нашу думку, існує необхідність в об'єднанні макроекономічних із національними та регіональних - із локальними.

Необхідно зазначити, що при оцінюванні ефективності впливу детермінант-факторів на регіональний розвиток в умовах децентралізації публічного управління, основні їх показники повинні мати більш визначений характер. Урахування зазначених детермінант-факторів при оцінюванні ефективності публічного управління дозволить сформувати збалансовану політику регіонального розвитку та забезпечити її ефективну імплементацію.

Для обґрунтування теоретико-цільового підходу до оцінки системи публічного управління необхідно визначити основні аспекти комплексної оцінки ефективності діяльності органів влади та загальні підходи. Дербетова Т. Н. вважає, що «розрізняються три групи критеріїв залежно від того, що береться за основну ознаку ефективності, серед них: ціле-раціональні, ціннісно-раціональні і прагматичні. За ознакою відповідності результатів рішень визначається ефективність управління та їх наслідків визнанням, вираженим у політичній стратегії держави цінностям, і виділяється ціннісно-раціональний критерій. Показник ефективності управління, у якому визначається відповідність результатів виконання рішення поставленим цілям, практичним завданням, вираженим у державних програмах і планах, називається ціле-раціональним. За допомогою моделі – «витрати – результат» або «витрати – випуск» відбувається вимірювання ефективності управління й характеризується прагматичний критерій» [6]. Отже, для оцінювання ефективності регіонального публічного управління, необхідно

порівняти цілі та завдання, що поставлені в стратегіях, державних програмах і планах, із тим, як вони реалізовані. На рис. 2 наведено аспекти комплексної оцінки ефективності діяльності органів влади.

Аспекти комплексної оцінки ефективності діяльності органів публічної влади поділяються на цільовий і функціональний. Цільовий підхід використовується для оцінювання виконання державних стратегій, програм і планів. Функціональний підхід використовується для оцінювання ступеня виконання функцій управління, покладених на органи публічної влади.

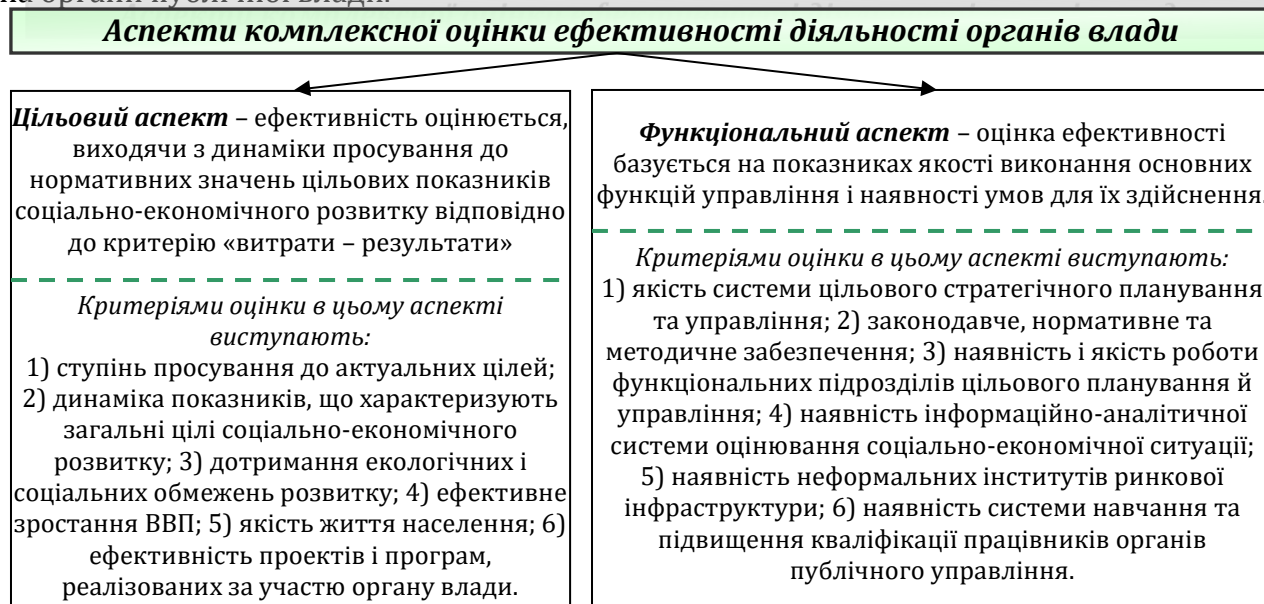

Рис. 2. Аспекти комплексної оцінки ефективності діяльності органів влади

Джерело: [6].

Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. та Ткачова О. [8; 9], окрім цільового функціонального підходу, використовують ще комплексний, множинний та поведінковий.

На нашу думку, найбільш ефективним для оцінювання ефективності публічного управління є використання цільового підходу. Доцільно проаналізувати основні практичні моделі оцінювання публічного управління.

«Основними практичними підходами (моделями) оцінювання публічного управління є: Модель досконалості Європейської фундації якості управління (EFQM); Загальна оцінна структура (The Common Assessment Framework – ООС/CAF); Система збалансованих показників (Balanced Score Card)» [10, с. 67].

Отже, здійснені дослідження показали недосконалість методичних підходів до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління. Тому, на нашу думку, необхідно обґрунтувати теоретико-цільовий підхід до оцінювання системи публічного управління на підставі глибокого моніторингу та аналізу ефективності індикаторів. У проведених дослідженнях нами обґрунтовано використання саме цільового підходу, адже він оцінює ефективність комплексно, а не тільки виконання окремих функцій.

Теоретико-цільовий підхід до оцінювання системи публічного управління на підставі глибокого моніторингу та аналізу ефективності індикаторів, що, на відміну від попередніх, враховує цільові показники розвитку, безпеки та відповідальності, дозволить визначити ступінь впровадження та результативності стратегії як на національному, так і на регіональному рівнях.

Побудований теоретико-цільовий підхід до оцінювання системи публічного управління на підставі глибокого моніторингу й аналізу ефективності індикаторів Стратегії Сталого розвитку «Україна-2030». За допомогою запропонованого підходу

визначено вектори, що підлягають оцінюванню. Серед них: соціальний, економічний, екологічний та безпека. Моніторинг усього комплексу цілей і завдань Стратегії визначається за допомогою індикаторів. Для оцінювання ефективності реалізації соціального вектору застосовується 11 індикаторів, економічного – 11, екологічного – 6 та безпеки - 4. Результатом застосування теоретико-цільового підходу до оцінки системи публічного управління регіонального розвитку в умовах децентралізації є оцінювання рівня та частки виконання всього комплексу цілей і завдань Стратегії.

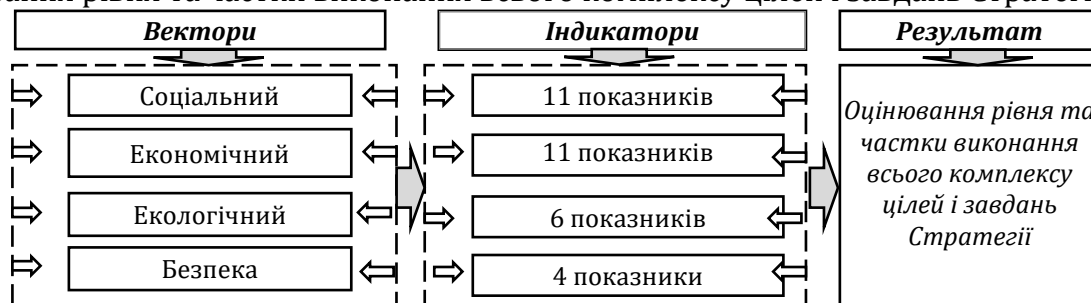

Рис. 3. Теоретико-цільовий підхід до оцінювання системи публічного управління регіонального розвитку в умовах децентралізації

Джерело: запропоновано автором на основі [10].

У цілому, розкрито методичні підходи до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Розкрито методичні підходи до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління. Визначено, що детермінанти розвитку поділяють на глобальні, національні, регіональні, локальні, макроекономічні, галузеві, корпоративні та індивідуальні. Доведено, що існує необхідність в об'єднанні макроекономічних детермінант із національними та регіональних - із локальними. Здійснено відповідну модифікацію детермінант-факторів розвитку. Урахування зазначених детермінант-факторів при оцінюванні ефективності публічного управління необхідно брати до уваги, адже це дозволить сформулювати збалансовану політику регіонального розвитку та забезпечити її ефективну імплементацію. Наведена матриця дозволяє використати складові та типи інновацій для розвитку публічного управління в Україні. До складових інновацій в системі розвитку публічного управління відносять інституційно-структурні, правові, інноваційно-технологічні, науково-інтелектуальні. Складові інноваційного управління повинні обов'язково сформуватися на організаційних та концептуальних засадах.

Доведено, що найбільш ефективним є використання цільового підходу для оцінювання ефективності публічного управління. Розкрито аспекти комплексної оцінки ефективності діяльності органів публічної влади, що поділяються на цільовий і функціональний. Цільовий підхід використовуються для оцінювання виконання державних стратегій, програм і планів. Функціональний підхід використовується для оцінювання ступеня виконання функцій управління, покладених на органи публічної влади. Наведено основні практичні моделі оцінювання публічного управління. Проведені дослідження засвідчили недосконалість методичних підходів до оцінювання детермінант-факторів розвитку регіону в умовах децентралізації публічного управління.

Список літератури

1. Вольська О. М. Теоретичні засади ефективності державного управління соціальним розвитком. *Економіка будівництва і міського господарства*. 2012. Т. 8. № 3. С. 167–175.

2. Шкільняк М. М., Мельник А. Ф., Микитюк П. П. та ін. Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 2. С. 163-174.
3. Біла С. О. Інституційні та секторальні реформи в Україні: теоретико-методологічний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Економіка і право: зб. наукових праць. 2014. Випуск 25. С. 11-19.
4. Поліщук В. С. Особливості імплементації принципів нового державного менеджменту у країнах континентальної Європи. *Вісник національної академії державного управління при Президентові України*. 2016. № 3(82). С. 76-82.
5. Економічна енциклопедія: у 3-х т. Т.3 / редкол.:С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Академія, 2002. 952 с.
6. Стукало Н. В., Деркач М. І. Сучасні детермінанти регіонального розвитку. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1348/1/%D0%A1%D1%82%D1%83%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%BE%20%D0%9D%9A%D0%A3.pdf>
7. Дербетова Т. Н. Оценка эффективности государственного управления: от общих подходов к конкретно-предметным. *Интернет-журнал «Науковедение»*. 2012. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-effektivnosti-gosudarstvennogo-upravleniyaot-obschih-podhodov-k-konkretno-predmetnym>
8. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. Москва: Дело, 1998. 704 с.;
9. Ткачова О. Ефективність державного управління: поняття та підходи до оцінювання. *Вісник НАДУ*. 2013. № 2. С. 30–37. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadu_2013_2_6.pdf
10. Таньчук О. А. Основні підходи до оцінювання ефективності публічного. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 3. С. 63–71.
11. Каплан Р., Нортон Д. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию. Москва: Олимп; Бизнес, 2004. 320 с.
12. Общая схема оценки (CAF). URL: <http://www.eipa.eu/files/File/CAF/Brochure2006/RUS-CAF-2009.pdf>;
13. Федорчак О. Оцінювання діяльності обласних державних адміністрацій на основі збалансованої системи показників. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*. 2012. Вип. 10. URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik10/fail/Fedorchak.pdf>
14. The EFQM Excellence Model. European Foundation of Quality Management. URL: <http://www.efqm.org/en/Home/aboutEFQM/Ourmodels/TheEFQMExcellenceModel/tabid/170/Default.aspx>
15. Стратегія Сталого розвитку Україна 2030. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/JH6YF00A>
16. Іртищева І.О., Смельянець Т.В., Бурдельна Г.О., Крамаренко І.С. Стан та стратегічні орієнтири інвестиційно-фінансового забезпечення агропродовольчої сфери в умовах глобалізації. *Агросвіт*. 2012. №7. С. 26-30.
17. Іртищева І.О., Крамаренко І.С. Фінансово-кредитне забезпечення агропродовольчої сфери України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Агросвіт*. 2013. №3. С. 14-16.
18. Попадинець Н. М., Іртищева І. О., Крамаренко І. С., Данило С. І., Журавель Ю. В. Стратегічні орієнтири державного регулювання розвитку внутрішнього ринку споживчих товарів. *Регіональна економіка*. 2020. №2(96). С. 131-143.
19. Іртищева І.О., Крамаренко І.С. Факторинг як напрям стратегічного розвитку фінансового забезпечення агропродовольчої сфери. *Вісник ХНАУ*. 2011. №8. С.16-21.

References

1. Volskaya, O.M. (2012). «Theoretical foundations of the effectiveness of public administration of social development». *Ekonomika budivnictva i mis'kogo gospodarstva*. no. 8, pp. 167–175.
2. Shkilnyak, M.M., Melnyk, A.F., Mykytyuk, P.P. etc. (2019). «Actual problems of management in terms of innovative economic development». *Visnik Ternopil's'kogo nacional'nogo ekonomichnogo universitetu*. no. 2, pp. 163-174.
3. Bila, S.O. (2014). «Institutional and sectoral reforms in Ukraine: theoretical and methodological aspect». *Naukovij chasopis NPU imeni M. P. Dragomanova. Ekonomika i pravo: zb. naukovih prac'*. no. 25, pp. 11-19.
4. Polishchuk, V.S. (2016). «Features of the implementation of the principles of new public management in continental Europe». *Visnik nacional'noi akademii derzhavnogo upravlinnja pri Prezidentovi Ukraini*. no. 3, (82), pp. 76-82.
5. *Ekonomichna enciklopedija*. [Economic Encyclopedia] (2002). Kiev, Ukraine.
6. Stukalo, N.V. and Derkach, M.I. (2018). *Suchasni determinanti regional'nogo rozvitku* [Modern determinants of regional development]. Available at:

<http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/1348/1/%D0%A1%D1%82%D1%83%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D0%BE%20%D0%9D%9A%D0%A3.pdf>

7. Derbetova, T.N. (2012). *Ocenka jeffektivnosti gosudarstvennogo upravlenija: ot obshhih podhodov k konkretno-predmetnym*. [Estimation of efficiency of public administration: from the general approaches to concrete-subject]. «*Naukovedenie*» ["Science"]. (electronic journal). Available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-effektivnosti-gosudarstvennogo-upravleniyaot-obshchih-podhodov-k-konkretno-predmetnym>
8. Mescon, M., Albert, M., Hedoury, F. (1998). *Osnovy menedzhmenta*. [Fundamentals of Management]. Moscow. Russia.
9. Tkachova, O. (2013). «Efficiency of public administration: concepts and approaches to evaluation». *Visnik NADU*. no. 2, pp. 30–37. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadu_2013_2_6.pdf
10. Tanchuk, O.A. (2015). «Basic approaches to evaluating the effectiveness of public». *Visnik Nacional'noi akademii derzhavnogo upravlinnja pri Prezidentovi Ukraini*. no. 3, pp. 63–71.
11. Kaplan, R., Norton, D. (2004). *Sbalansirovannaja sistema pokazatelej. Ot strategii k dejstviju*. [Balanced scorecard. From strategy to action]. Olympus. Moscow. Russia.
12. General Assessment Scheme (CAF) (2021). Available at: <http://www.eipa.eu/files/File/CAF/Brochure2006/RUS-CAF-2009.pdf>
13. Fedorchak, O. (2012). «Evaluation of regional state administrations on the basis of a balanced scorecard». *Naukovij visnik «Demokratichne vrjaduvannja»*. no. 10. URL: <http://www.lvivacademy.com/visnik10/fail/Fedorchak.pdf>
14. The EFQM Excellence Model. European Foundation of Quality Management (2021). Available at: <http://ww1.efqm.org/en/Home/aboutEFQM/Ourmodels/TheEFQMExcellenceModel/tabid/170/Default.aspx>
15. Sustainable Development Strategy Ukraine 2030 (2021). Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/view/JH6YF00A>
16. Irtyshcheva, I.O., Smelyanets, T.V., Bourdelna, G.O., Kramarenko, I.S. (2012). «Status and strategic guidelines of investment and financial support of the agri-food sector in the context of globalization». *Agrosvit*. no. 7, pp. 26-30.
17. Irtyshcheva, I.O., Kramarenko, I.S. (2013). «Financial and credit support of the agro-food sphere of Ukraine: current state and prospects of development». *Agrosvit*. no. 3, pp. 14-16.
18. Popadynets, N.M., Irtyshcheva, I.O., Kramarenko, I.S., Danilo, S.I., Zhuravel, Yu. V. (2020). «Strategic guidelines for state regulation of the domestic market of consumer goods». *Regional'na ekonomika*. no. 2 (96), pp. 131-143.
19. Irtyshcheva I.O., Kramarenko I.S. (2011). «Factoring as a direction of strategic development of financial support of agro-food sphere». *Visnyk HNAU*. no. 8, pp. 16-21.

Стаття надійшла до редакції 22.07.2021 р.